

Förbättrad utslussning från sluten ungdomsvård

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet proposition 2010/11:107 Förbättrad utslussning från sluten ungdomsvård samt 13 motionsyrkanden som väckts med anledning av propositionen.

I propositionen föreslår regeringen ett antal åtgärder med syfte att förbättra verkställigheten av sluten ungdomsvård och att öka möjligheterna till att en successiv utslussning från ungdomshem till ett liv i frihet genomförs under kontrollerade former.

I propositionen föreslås bl.a. att det i lag regleras att en individuellt utformad verkställighetsplan ska upprättas för den dömde och att Statens institutionsstyrelse ska planlägga och genomföra verkställigheten efter samråd med socialtjänsten. Vidare föreslås att den dömde under den senare delen av verkställigheten genom konkreta åtgärder ska förberedas för ett liv i frihet. Därutöver föreslår regeringen att elektroniska hjälpmedel ska få användas för att kontrollera var den dömde befinner sig vid vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet. Vid misstanke om att den dömde är drogpåverkad föreslås utökade provtagningsmetoder i form av saliv- och svettprov. Proportionalitetsprincipens betydelse tydliggörs genom att det anges att varje beslut om kontroll- eller tvångsåtgärd ska föregås av en proportionalitetsbedömning.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 augusti 2011.

Utskottet föreslår att riksdagen bifaller propositionen och avslår motionerna.

I betänkandet finns åtta reservationer (S, MP, SD och V).

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	5
Ärendet och dess beredning	5
Propositionens huvudsakliga innehåll	5
Utskottets överväganden	7
Ett strukturerat utslussningsarbete	7
Förbättrade kontrollmöjligheter	12
Nya provtagningsmetoder	14
Proportionalitetsprincipen	15
Reservationer	17
1. Obligatoriska konfrontationer, punkt 1 (SD)	17
2. Vård- och skolperspektiv, punkt 2 (S, MP, V)	18
3. Utvärdering av lagstiftning om särskilt kvalificerade kontaktpersoner, punkt 3 (S, MP, V)	18
4. Drogfrihet vid obehållna permissioner, punkt 4 (SD)	19
5. Framtagande av behandlingsplan, punkt 5 (SD)	20
6. Förbättrade kontrollmöjligheter, punkt 6 (S)	20
7. Förbättrade kontrollmöjligheter, punkt 6 (MP, V)	21
8. Nya provtagningsmetoder, punkt 7 (S, MP, V)	22
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	24
Propositionen	24
Följdmotionerna	24
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	26
<i>Bilaga 3</i>	
Socialutskottets yttrande	30

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Obligatoriska konfrontationer

Riksdagen avslår motion 2010/11:Ju13 yrkande 1.

Reservation 1 (SD)

2. Vård- och skolperspektiv

Riksdagen avslår motion 2010/11:Ju14 yrkande 1.

Reservation 2 (S, MP, V)

3. Utvärdering av lagstiftning om särskilt kvalificerade kontaktpersoner

Riksdagen avslår motion 2010/11:Ju14 yrkande 2.

Reservation 3 (S, MP, V)

4. Drogfrihet vid obehakade permissioner

Riksdagen avslår motion 2010/11:Ju13 yrkande 2.

Reservation 4 (SD)

5. Framtagande av behandlingsplan

Riksdagen avslår motion 2010/11:Ju13 yrkande 3.

Reservation 5 (SD)

6. Förbättrade kontrollmöjligheter

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård såvitt avser 18 §. Därmed bifaller riksdagen proposition 2010/11:107 i denna del och avslår motionerna 2010/11:Ju14 yrkande 3, 2010/11:Ju15 yrkande 2 och 2010/11:Ju16 yrkande 1.

Reservation 6 (S)

Reservation 7 (MP, V)

7. Nya provtagningsmetoder

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård såvitt avser att 18 a § ska betecknas 17 a § samt såvitt avser den föreslagna lydelsen av 17 a §,
2. lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall,
3. lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2010/11:107 i denna del och avslår motionerna 2010/11:Ju14 yrkande 4, 2010/11:Ju15 yrkandena 1, 3 och 4 samt 2010/11:Ju16 yrkande 2.

Reservation 8 (S, MP, V)

8. Proportionalitetsprincipen

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård såvitt avser 18 b §. Därmed bifaller riksdagen proposition 2010/11:107 i denna del.

9. Lagförslagen i övrigt

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård i den mån lagförslagen inte omfattas av vad utskottet föreslagit ovan.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2010/11:107 i denna del.

Stockholm den 17 maj 2011

På justitieutskottets vägnar

Kerstin Haglö

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Kerstin Haglö (S), Krister Hammarbergh (M), Ewa Thalén Finné (M), Ulrika Karlsson i Uppsala (M), Christer Adelsbo (S), Helena Bouveng (M), Elin Lundgren (S), Johan Pehrson (FP), Anna Wallén (S), Patrick Reslow (M), Caroline Szyber (KD), Lena Olsson (V), Mattias Jonsson (S), Emil Källström (C), Agneta Börjesson (MP), Thoralf Alfsson (SD) och Laila Olsen (S).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

Inom Justitiedepartementet har departementspromemorian Förbättrad utslussning från sluten ungdomsvård och ändrade gallringsregler i belastningsregistret (Ds 2009:9) utarbetats. I propositionen behandlas den del av promemorian som avser förslaget om förbättrad utslussning från sluten ungdomsvård. Förslaget om ändrade gallringsregler i belastningsregistret är redan genomfört (prop. 2009/10:191, bet. 2009/10:JuU28, rskr. 2009/10:271).

Lagrådet har granskat lagförslaget och lämnat synpunkter. Regeringen har följt Lagrådets förslag.

Med anledning av propositionen har fyra motioner väckts. Förslagen i motionerna återges i *bilaga 1*.

Regeringens lagförslag finns i *bilaga 2*.

Justitieutskottet har berett socialutskottet tillfälle att yttra sig över propositionen och motionerna i de delar som berör utskottets beredningsområde. Yttrandet återges i *bilaga 3*.

Propositionens huvudsakliga innehåll

Av propositionen framgår det att övergången från ungdomshem till ett liv i frihet är en kritisk period då risken för återfall i brott är hög. Både verkställighetsplaneringen och utslussningsarbetet har brister, bl.a. upprättas en fjärdedel av behandlingsplanerna utan socialtjänstens medverkan och cirka en tredjedel av de dömda saknar planerad utslussning. För att åtgärda dessa brister och därmed minska risken för återfall i brott föreslår regeringen ett antal åtgärder som ska förbättra verkställigheten och öka möjligheterna till successiv utslussning under kontrollerade former.

Betydelsen av en individuellt utformad verkställighet tydliggörs genom att det i lag regleras att en verkställighetsplan ska upprättas för den dömda. Statens institutionsstyrelse ska planlägga och genomföra verkställigheten efter samråd med socialtjänsten. Förslagen innebär att Statens institutionsstyrelses ansvar för hela verkställigheten tydliggörs. Samtidigt betonas att en väl planerad och genomförd verkställighet förutsätter ett nära samarbete mellan institutionsstyrelsen och socialtjänsten, särskilt för att säkerställa att de åtgärder som vidtagits under verkställigheten kan fortsätta efter frigivningen.

Vidare föreslås det att den dömda under den senare delen av verkställigheten ska förberedas för ett liv i frihet genom konkreta åtgärder. Därutöver ska elektroniska hjälpmedel få användas för att kontrollera var den dömda befinner sig vid vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet.

Vid misstanke om att den dömda är drogpåverkad föreslås utökade provtagningsmetoder i form av saliv- och svettprov. Proportionalitetsprincipens betydelse tydliggörs genom att det anges att varje beslut om kontroll- eller tvångsåtgärd ska föregås av en proportionalitetsbedömning. Ändringarna, som huvudsakligen görs i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, föreslås träda i kraft den 1 augusti 2011.

Utskottets överväganden

Ett strukturerat utslussningsarbete

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar förslaget i propositionen om en lagreglering av att en individuellt utformad behandlingsplan ska upprättas för den dömda, att den dömda under den senare delen av verkställigheten genom konkreta åtgärder ska förberedas för ett liv i frihet och att Statens institutionsstyrelses ansvar för verkställigheten ska tydliggöras.

Riksdagen avslår motionsyrkanden om bl.a. att ett vård- och skolperspektiv ska lyftas in i samarbetet med Statens institutionsstyrelse, obligatoriska konfrontationer mellan brottsoffer och gärningsmän och att behandlingsplanen ska tas fram och planeras av myndigheter och inte i dialog med den dömda.

Jämför reservationerna 1 (SD), 2 (S, MP, V), 3 (S, MP, V), 4 (SD) och 5 (SD).

Propositionen

Regeringen understryker att en väl planerad verkställighet förutsätter samarbete mellan Statens institutionsstyrelse och socialtjänsten. Verkställigheten av sluten ungdomsvård ska utformas så att den dömdes anpassning i samhället underlättas. För att tydliggöra betydelsen av att verkställigheten och förberedelserna inför frigivningen får en utformning som är anpassad till den dömdes behov av åtgärder föreslår regeringen att kravet på att en individuellt utformad verkställighetsplan ska upprättas anges i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.

Regeringen föreslår vidare att det i ovan nämnda lag införs en ny bestämmelse, som anger att den dömda under den senare delen av verkställigheten genom konkreta åtgärder ska förberedas på ett liv i frihet. Regeringen anför att Statens institutionsstyrelses arbete ska vara inriktat på åtgärder som ökar de dömdas förutsättningar att leva ett liv utan kriminalitet och droger efter frigivningen. Det innebär att den senare delen av verkställigheten bör inriktas på konkreta insatser som underlättar den kritiska övergången från institution till ett liv i frihet. Eftersom behovet av konkreta åtgärder varierar utifrån strafftid och personliga och sociala förhållanden, är det inte möjligt att ange en generell tidpunkt när de olika åtgärderna ska inledas eller vilka åtgärder som kan komma i fråga. I förberedelserna inför frigivningen bör det dock ingå att särskilt beakta den dömdes behov av att vistas utanför ungdomshemmet. I normalfallet bör det innebära att det under utslussning sker någon form av kvalificerad insats utanför det

särskilda ungdomshemmet. Förberedelserna kan röra olika områden, t.ex. utbildning, praktik, bostad och fritidsaktiviteter. När det bedöms som en lämplig åtgärd i det enskilda fallet bör det vara möjligt att under utslussningen placera den dömde i eget boende eller i föräldrahemmet. Denna möjlighet bör dock tillämpas restriktivt så att innehållet i den frihetsberövande påföljden inte urholkas.

Av 3 § lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård framgår det att verkställigheten ska planläggas och genomföras i nära samarbete med socialnämnden i den dömdes hemort. Detta innebär bl.a. att ansvaret för verkställigheten ligger kvar hos institutionsstyrelsen även när den dömde vistas utanför det särskilda ungdomshemmet (prop. 1997/98:96 s. 187). För att klargöra Statens institutionsstyrelses ansvar för verkställigheten föreslår regeringen att det i lagtexten i stället anges att verkställigheten ska planläggas och genomföras efter samråd med socialnämnden i den dömdes hemort.

Att Statens institutionsstyrelse ska samråda med socialnämnden följer även av 22 § lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård. Bestämmelsen innebär att i frågor om bl.a. vistelse under öppnare former, vård i enskildhet och vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet ska Statens institutionsstyrelse samråda med socialnämnden i den dömdes hemort, om det inte är uppenbart obehövt. För att förtydliga och konkretisera hur samrådsförfarandet med socialnämnden ska gå till inför dessa beslut föreslås att det av lagtexten ska framgå att Statens institutionsstyrelse ska höra socialnämnden om det inte är uppenbart obehövt.

Motionerna

I motion Ju14 (S) yrkande 1 begär motionärerna att vård- och skolperspektivet ska lyftas in i samarbetet med Statens institutionsstyrelse. I samma motion yrkande 2 begärs det att ett större helhetsgrepp tas kring den unges stöd. Motionärerna anför att en översyn snarast bör göras av hur reformen med särskilt kvalificerade kontaktpersoner i 3 kap. 6 § socialtjänstlagen (2001:453) genomförts i kommunerna. Enligt nämnda bestämmelse kan en särskilt kvalificerad kontaktperson utses i fall där en person som inte fyllt 21 år har behov av särskilt stöd och särskild vägledning för att motverka en risk för missbruk eller brottslig verksamhet eller annat socialt nedbrytande beteende.

I motion Ju13 (SD) yrkande 1 begärs det att regeringen lägger fram ett förslag om obligatoriska konfrontationer mellan brottsoffer och gärningsmän. Motionärerna anför att ungdomar som gjort sig skyldiga till mycket allvarlig brottslighet och orsakat andra lidande bör göras medvetna om sin skuld till brottsoffret och samhället i det arbete som pågår under verkställigheten med att lära den unge att ta eget ansvar för tankar, handlingar och beteenden. I samma motion yrkande 2 begärs det att tillkännagivande om att vikten av att kräva drogfrihet innan permission med elektronisk övervakning kan komma i fråga ska betonas. Motionärerna anför att för unga

som inte kan konstateras vara helt och hållet fria från beroende ska alla permissioner vara bevakade. I samma motion yrkande 3 anförs det att behandlingsplan och åtgärder ska tas fram och planeras av myndigheter och inte i dialog med den dömda. En sådan dialog skulle enligt motionärerna innebära att ett alltför stort ansvar lades på en ung människa som saknar kunskap och mognad om sitt eget tillstånd.

Socialutskottets ställningstagande

Vid socialutskottets sammanträde den 28 april 2011 redogjorde generaldirektör Ewa Persson Göransson, Statens institutionsstyrelse, för myndighetens verksamhet bl.a. när det gäller ungdomar som döms till sluten ungdomsvård.

Förslagen i proposition 2010/11:107 syftar till att förbättra förutsättningarna för Statens institutionsstyrelse att bedriva ett strukturerat, intensifierat och kontrollerat utslussningsarbete för ungdomar som döms till sluten ungdomsvård. Socialutskottet ställer sig bakom förslagen om att verkställighetsplanen ska vara individuellt utformad och att Statens institutionsstyrelse ska planlägga och genomföra verkställigheten efter samråd med socialtjänsten på den dömdes hemort. Härigenom ökar enligt socialutskottets mening möjligheterna till successiv utslussning under kontrollerade former, och man säkerställer att de åtgärder som vidtagits under verkställigheten kan fortsätta efter frigivningen. Socialutskottet anser således att propositionen i dessa delar bör tillstyrkas.

När det gäller ett motionsyrkande om att samarbetet med skolan samt hälso- och sjukvården behöver utvecklas konstaterar socialutskottet att den dömda, enligt regeringens förslag till 18 a § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, ska förberedas för ett liv i frihet genom konkreta åtgärder. I propositionen (s. 16) anges utbildning som ett exempel på en sådan konkret åtgärd som kan komma i fråga. När det gäller Statens institutionsstyrelses samverkan med hälso- och sjukvården vill socialutskottet understryka vikten av att en sådan samverkan fungerar väl. Statens institutionsstyrelses ansvar för att tillgodose de dömdas behov av stöd och vårdinsatser begränsas emellertid av den s.k. normaliseringsprincipen, som innebär att det är de ordinarie myndigheterna som primärt ansvarar för de dömdas behov av t.ex. hälso- och sjukvård. I detta fall är det således sjukvårdshuvudmännen som har det primära ansvaret för hälso- och sjukvård när det gäller de ungdomar som döms till sluten ungdomsvård. Av de skäl som nu har anförts bör motion Ju14 (S) yrkande 1 avstyrkas.

Systemet med särskilt kvalificerade kontaktpersoner enligt 3 kap. 6 § socialtjänstlagen (2001:453) har gällt sedan den 1 januari 2007. Mot bakgrund av den relativt korta tid som systemet varit i kraft anser socialutskot-

tet inte att riksdagen bör ta något initiativ till en översyn. Socialutskottet utgår från att regeringen noga följer utvecklingen på området. Motion Ju14 (S) yrkande 2 bör därför avstyrkas.

Socialutskottet delar regeringens bedömning att verkställighetsplanen, så långt som det är möjligt, ska tas fram i dialog med den dömda. Motion Ju13 (SD) yrkande 3 bör därför avstyrkas.

Justitieukskottets ställningstagande

För brott som någon har begått innan han eller hon har fyllt 18 år får rätten döma till fängelse endast om det finns synnerliga skäl. Påföljden ska då i första hand bestämmas till slutna ungdomsvård (30 kap. 5 § och 32 kap. 5 § brottsbalken). Slutna ungdomsvård innebär frihetsberövande i lägst 14 dagar och högst fyra år på Statens institutionsstyrelses särskilda ungdomshem.

Statens institutionsstyrelse ansvarar för verkställigheten av slutna ungdomsvård. Verktälligheten ska utformas så att den dömdes anpassning i samhället främjas och de skadliga följderna av frihetsberövandet motverkas. Den ska planläggas och genomföras i nära samarbete med socialnämnden i den dömdes hemort (2 och 3 §§ lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård).

Som regeringen också framhåller (s. 12) är det väl känt att övergången mellan institution och frihet är en kritisk tidpunkt då risken för återfall är hög. Målsättningen med verkställigheten av slutna ungdomsvård är att tiden på och utanför institutionen ska användas för att motivera den unge till att bryta med sin kriminella livsstil. Verktälligheten måste därför vara väl planerad och anpassad till den dömdes individuella behov av stöd och hjälp för att klara av att leva ett laglydigt liv utanför institutionen. Både den övergripande planeringen av verkställigheten och det avslutande utslussningsarbetet har brister som måste åtgärdas, vilket är syftet med propositionens lagförslag.

Utskottet instämmer i regeringens bedömning att kravet på att en individuellt utformad verkställighetsplan ska upprättas bör anges i 3 § lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård. Detta bör göras för att tydliggöra betydelsen av att verkställigheten och förberedelserna inför frigivningen får en utformning som är anpassad till den dömdes behov av åtgärder. Termen verkställighetsplan används i fängelselagen (2010:610) och ersätter den tidigare använda termen behandlingsplan.

Av den undersökning som Statens institutionsstyrelse gjort 2009 framgår det att två faktorer, utöver tidigare brottsbelastning, är återfallsgrundande nämligen flera avvikelser och färre vistelser utanför det särskilda ungdomshemmet. Utskottets uppfattning är att åtgärder som möjliggör fler vistelser utanför det särskilda ungdomshemmet är viktiga. Olika konkreta åtgärder bör därför vidtas för att underlätta själva övergången från institution till ett liv i frihet. Utskottet delar regeringens bedömning att det i

lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård bör införas en ny bestämmelse, som anger att den dömda under den senare delen av verkställigheten genom konkreta åtgärder ska förberedas för ett liv i frihet.

Utskottet instämmer även i regeringens bedömning att det finns ett behov av att tydliggöra Statens institutionsstyrelsens ansvar för verkställigheten av sluten ungdomsvård. Utskottet ställer sig därför bakom förslagen om att det bör framgå av lagtexten att verkställigheten ska planläggas och genomföras efter samråd med socialtjänsten och att Statens institutionsstyrelse ska höra socialnämnden i den dömdes hemort i frågor om bl.a. vistelse under öppnare former, vård i enskildhet och vistelse under öppnare former och om det inte är uppenbart obehövt.

Utskottet tillstyrker således propositionens lagförslag vad gäller 3 §, 18 a § och 22 § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.

Utskottet instämmer i socialutskottets bedömning vad gäller motionsyrkandena om att samarbetet med skolan och hälso- och sjukvården behöver utvecklas samt begäran om översyn av systemet med särskilt kvalificerade kontaktpersoner. Utskottet avstyrker därmed bifall till motion Ju14 yrkandena 1 och 2.

När det gäller motionsyrkande om obligatoriska konfrontationer mellan gärningsmän och brottsoffer anser utskottet att en förutsättning för att en konstruktiv medling ska kunna ske är att det finns en vilja till medling hos såväl gärningsmannen som brottsoffret. En medling som sker mot gärningsmannens vilja och där denne tydligt markerar detta skulle riskera att bli en mycket negativ upplevelse för brottsoffret. Utskottet avstyrker bifall till motion Ju13 yrkande 1.

Av Statens institutionsstyrelsens interna föreskrifter för sluten ungdomsvård framgår det att utgångspunkten för vistelse utanför institutionen, både bevakad och obevakad, är att friheten successivt bör utökas under verkställigheten om den dömda sköter sig utan anmärkning. I riktlinjerna anges även att Statens institutionsstyrelsens praxis i normalfallet förutsätter en månads skötsamhet för beviljande av vistelse utanför institutionen efter misskötsamhet. Utskottet förutsätter att Statens institutionsstyrelse i denna bedömning även beaktar ett eventuellt missbruk och ser därför inte skäl att ställa sig bakom ett initiativ med den innebörd som efterfrågas i motion Ju13 yrkande 2.

Utskottet delar i likhet med socialutskottet även regeringens bedömning att verkställighetsplanen så långt det är möjligt ska tas fram i dialog med den dömda. Utskottet avstyrker således bifall även till motion Ju13 yrkande 3.

Förbättrade kontrollmöjligheter

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens förslag i propositionen om att elektroniska hjälpmedel ska få användas för att kontrollera de villkor som ställts om var den dömd ska befinna sig.

Riksdagen avslår motionsyrkanden om avslag på propositionen i denna del och om att införa elektronisk övervakning under en försöksperiod.

Jämför reservationerna 6 (S) och 7 (MP, V).

Propositionen

Regeringen anför att mot bakgrund av de positiva erfarenheter som kriminalvården har av att använda elektronisk övervakning bör det finnas goda möjligheter att uppnå liknande resultat inom ramen för sluten ungdomsvård. Regeringen föreslår därför att Statens institutionsstyrelse ska få använda elektroniska hjälpmedel för att kontrollera var den dömd befinner sig under verkställigheten av sluten ungdomsvård. Regeringen gör bedömningen att den föreslagna regleringen om att vid behov få använda elektroniska hjälpmedel vid sluten ungdomsvård får anses förenlig med regeringsformens krav på skydd för grundläggande fri- och rättigheter.

Vidare anför regeringen att den elektroniska övervakningen ska uppfattas som ett riskreducerande hjälpmedel för Statens institutionsstyrelse som ökar möjligheterna för att fler dömda ska kunna slussas ut i samhället under kontrollerade former och på ett strukturerat sätt. Tekniken ska inte få användas slentrianmässigt, utan en prövning ska göras i varje enskilt fall. Regeringen betonar vikten av att följa upp hur regleringen tillämpas och vilka effekter den elektroniska övervakningen får för den enskilde. Brottsförebyggande rådet bör därför få i uppdrag att utvärdera lagstiftningen.

Regeringen anför vidare att övervakningen måste bygga på att den dömd frivilligt sätter på sig den elektroniska utrustningen. Om det dömd inte vill medverka till övervakningen, kan följderna bli att han eller hon inte beviljas tillstånd att vistas utanför det särskilda ungdomshemmet.

Motionerna

I motion Ju14 (S) yrkande 3 begärs det att elektronisk övervakning ska införas under en försöksperiod på två år.

I motion Ju16 (MP) yrkande 1 anförs det att förslaget om användande av elektroniska hjälpmedel bör avslås. Motionärerna anför att personlig kontroll under praktik och transporter till och från denna kan ha väsentligt bättre påverkan på den enskildes agerande än en fotboja och att ett införande av krav på fotboja också riskerar att ses av den unge som ytterligare ett straff. Även i motion Ju15 (V) yrkande 2 begärs det att förslaget om

användande av elektroniska hjälpmedel bör avslås. Motionärerna anför att förslaget innebär att reformen om elektronisk övervakning som alternativ till fängelse riskerar att urholkas och förlora sin acceptans.

Utskottets ställningstagande

De ungdomar som avtjänar sluten ungdomsvård har gjort sig skyldiga till mycket allvarlig brottslighet. Många av dem har också missbruksproblem. För att få till stånd ett effektivt återfallsförebyggande arbete inom ramen för verkställigheten är det viktigt att utslussningen inte endast är väl planerad och strukturerad utifrån den dömdes behov av vård och behandling. Utslussningen måste också ske under kontrollerade former. Det är nödvändigt för att verkställigheten inte ska urholkas och kravet på samhällsskydd eftersätts.

Kriminalvården har positiva erfarenheter från användning av elektronisk kontroll, s.k. fotboja, både som alternativ till fängelsestraff och vid utslussning från längre fängelsestraff. Utskottet instämmer i regeringens bedömning att det bör finnas goda möjligheter att uppnå liknande resultat inom ramen för sluten ungdomsvård och att Statens institutionsstyrelse därför bör få använda elektroniska hjälpmedel för att kontrollera var den dömda befinner sig under verkställigheten av sluten ungdomsvård. Det bör, som regeringen också framhåller (s. 19), leda till att fler dömda under utslussningen ges möjligheten att vistas utanför ungdomshemmet under kontrollerade former. Användningen av tekniken måste emellertid anpassas till att det är fråga om ungdomar som kan ha svårt att under en längre tid följa detaljerade anvisningar var de ska befinna sig.

Avsikten med förslaget är, som regeringen framhåller (s. 20), inte att den elektroniska övervakningen under utslussningen ska ersätta de personliga kontakterna och mötena mellan den dömda och de anställda vid institutionerna och andra berörda personer. Den elektroniska övervakningen är i stället avsedd som ett riskreducerande hjälpmedel för Statens institutionsstyrelse, som ökar möjligheterna för att fler dömda ska kunna slussas ut i samhället under kontrollerade former och på ett strukturerat sätt. En prövning ska göras i varje särskilt fall. Övervakningen måste också, som regeringen framhåller, bygga på att den dömda frivilligt sätter på sig den elektroniska utrustningen.

Utskottet delar regeringens bedömning att den föreslagna regleringen är förenlig med regeringsformens krav på skydd för grundläggande fri- och rättigheter (2 kap. 6 § andra stycket och 2 kap. 20 och 21 §§ regeringsformen). Utskottet tillstyrker propositionens lagförslag i denna del och avstyrker därmed motion Ju16 yrkande 1. Utskottet ser inte att förslaget om elektronisk övervakning under verkställighet av sluten ungdomsvård riskerar att påverka acceptansen för elektronisk övervakning som alternativ till fängelse. Utskottet avstyrker även motion Ju15 yrkande 2.

Utskottet instämmer i regeringens bedömning att det är viktigt att följa upp hur regleringen tillämpas och vilka effekter den elektroniska övervakningen får för den enskilde. Det är därför positivt att regeringen avser att ge Brottsförebyggande rådet i uppdrag att utvärdera lagstiftningen. Som regeringen också framhåller kan, även om den föreslagna regleringen inte är utformad som en försöksverksamhet, elektronisk övervakning omprövas när tillräcklig erfarenhet om dess tillämpning vunnits. Utskottet ser inte skäl att ställa sig bakom yrkande 3 i motion Ju14 om att den elektroniska övervakningen ska införas under en försöksperiod på två år. Yrkandet avstyrks.

Nya provtagningsmetoder

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar förslaget i propositionen om att Statens institutionsstyrelse ska ges möjlighet att använda två nya provtagningsmetoder vid drogkontroll: svett- och salivprov.

Riksdagen avslår motionsyrkanden med begäran om avslag på propositionen i denna del.

Jämför reservation 8 (S, MP, V).

Propositionen

I propositionen föreslår regeringen att Statens institutionsstyrelse ska ges möjlighet att använda svett- och salivprov vid drogkontroller av ungdomar som dömts till slutna ungdomsvård. Vid de särskilda ungdomshem som drivs av institutionsstyrelsen vårdas förutom ungdomar som dömts till slutna ungdomsvård även ungdomar som vårdas med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Regeringen föreslår att de nya provtagningsmetoderna, svett- och salivprov, bör kunna tillämpas även för dem. Detsamma gäller även för personer som vårdas med stöd av lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall. Vård med stöd av den lagen ges huvudsakligen vid institutioner som drivs av Statens institutionsstyrelse.

Motionerna

I motionerna Ju14 (S) yrkande 4, Ju15 (V) yrkande 1, 3 och 4 samt Ju16 (MP) yrkande 2 begärs det att förslaget om att införa drogkontroller genom saliv- och svettprov avslås. Motionärerna anser att metoderna inte är tillräckligt vetenskapligt utprovade och utvärderade.

Utskottets ställningstagande

I dag får Statens institutionsstyrelse enligt 18 a § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård kontrollera genom urin-, blod- och utandningsprov om den dömda är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, dopningsmedel eller sådana medel som omfattas av lagen om förbud mot vissa hälsofarliga varor, om man kan misstänka att det finns en sådan påverkan. Den dömda kan emellertid i vissa fall uppleva det som integritetskränkande att tvingas lämna t.ex. urinprov.

Det finns i dag möjlighet att kontrollera spår av narkotika genom prov av svett som finns på huden och salivprov. Dessa metoder för provtagningar är enklare och används i dag inom kriminalvården som sällningsinstrument.

Av propositionen framgår det att metoderna ännu inte är tillräckligt vetenskapligt utvärderade men kan, som i dag görs inom kriminalvården, användas som sällningsinstrument (s. 24). Utskottet instämmer i regeringens bedömning att svett- och salivprov får anses som mindre integritetskränkande jämfört med de provtagningsmetoder som medges enligt nu gällande lag. Det finns enligt utskottets bedömning skäl att ge Statens institutionsstyrelse möjlighet att använda sådana prov vid drogkontroller som görs när det finns en misstanke om påverkan av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, dopningsmedel eller sådana medel som omfattas av lagen om förbud mot vissa hälsofarliga varor. Utskottet tillstyrker därmed propositionens lagförslag även i denna del och avstyrker därmed bifall till motionerna Ju14 yrkande 4, Ju15 yrkandena 1, 3 och 4 samt Ju16 yrkande 2.

Proportionalitetsprincipen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar förslaget i propositionen om att en proportionalitetsprincip bör införas.

Propositionen

Regeringen föreslår att det införs en proportionalitetsprincip i lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård (18 b §). Regeringen anför att bestämmelserna om kontroll- och tvångsåtgärder i lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård har stor betydelse för möjligheterna att bedriva en meningsfull vård i en drogfri och säker miljö. Samtidigt är det viktigt att värna om den enskildes rättssäkerhet och personliga integritet. Av 2 kap. 21 § regeringsformen framgår det att en åtgärd som innebär att kontroll

eller tvång riktas mot en enskild får vidtas endast om det anses stå i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Regeringen anför att det är angeläget att denna proportionalitetsprincip kommer till generellt uttryck i lagen.

Utskottets ställningstagande

Utskottet instämmer i regeringens bedömning och tillstyrker förslaget.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Obligatoriska konfrontationer, punkt 1 (SD)

av Thoralf Alfsson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen bifaller motion 2010/11:Ju13 yrkande 1.

Ställningstagande

Ungdomar som gjort sig skyldiga till mycket allvarlig brottslighet och dessutom orsakat oskyldiga samhällsmedborgare stort lidande ska enligt vår mening medvetandegöras om sin skuld till brottsoffret och samhället genom att man även under verkställigheten av straffet arbetar för att individen ska lära sig eget ansvar för tankar, handlingar och beteende.

Ett sätt för den unge att lära sig ta ansvar för konsekvenserna av sina handlingar är att tvingas stå till svars inför sina brottsoffer med familjer om motparten önskar det. Detta medför även en sorts upprättelse för brottsoffren som lättare kan gå vidare efter ett övergrepp genom att berätta om sin situation efter brottet och ställa frågor till förövaren. Att personligen och under nyktra förhållanden tvingas möta dem man gjort illa är sannolikt en av de tuffaste situationer en förövare kan vara med om, vilket kan bidra till att den dömde får ett annat förhållningssätt till sin omvärld efter verkställigheten. Dessa konfrontationer ska givetvis vara övervakade av lämplig personal och ska erbjudas brottsoffer på frivillig basis.

Jag tillstyrker således propositionen i de nu aktuella delarna, men anser att regeringen snarast bör återkomma med ett kompletterade lagförslag i enlighet med vad jag nu anfört.

2. Vård- och skolperspektiv, punkt 2 (S, MP, V)

av Kerstin Haglö (S), Christer Adelsbo (S), Elin Lundgren (S), Anna Wallén (S), Lena Olsson (V), Mattias Jonsson (S), Agneta Börjesson (MP) och Laila Olsen (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2010/11:Ju14 yrkande 1.

Ställningstagande

Vi välkomnar en lagreglering av en individuellt utformad verkställighetsplan som även betonar att det krävs ett nära samarbete med socialtjänsten. Emellertid behöver även samarbetet med sjuk- och hälsovården utvecklas. Många av ungdomarna inom den slutna ungdomsvården mår psykiskt dåligt eller har missbruksproblem. Barn- och ungdomspsykiatrien har i detta sammanhang en viktig roll att spela både under den tid som den unge befinner sig i ungdomsvården och tiden därefter. Vi menar att det är viktigt att regeringen även lyfter in vårdperspektivet och ser till att samarbetet stärks även på detta område.

Det finns även ett stort behov av att lyfta in skolan i samarbetet. Många av de unga som slussas ut återkommer till skolan och har ett stort behov av fortsatta studier. I skolan behövs både kunskap och metoder för att kunna ta hand om dessa unga. Detta perspektiv saknas i regeringens proposition. Vi menar att regeringen på ett bättre sätt måste överväga hur skolan ska vara med i samarbetet.

3. Utvärdering av lagstiftning om särskilt kvalificerade kontaktpersoner, punkt 3 (S, MP, V)

av Kerstin Haglö (S), Christer Adelsbo (S), Elin Lundgren (S), Anna Wallén (S), Lena Olsson (V), Mattias Jonsson (S), Agneta Börjesson (MP) och Laila Olsen (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2010/11:Ju14 yrkande 2.

Ställningstagande

Den socialdemokratiska regeringen införde möjligheter för kommuner att inrätta särskilt kvalificerade kontaktpersoner. Reformen trädde i kraft den 1 januari 2007. Avsikten var att tillgodose ungas behov av särskilt stöd och vägledning för att motverka risken för missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende. Kontaktpersonerna skulle ge ett tätt, personligt och omfattande stöd till de unga. Reformen gällde unga under 21 år. Vi menar att dessa kontaktpersoner skulle kunna vara särskilt behjälpliga när det gäller unga som behöver stöd och kontakt och som befinner sig i verkställighet av slutet ungdomsvård, men även efter det att ungdomsvården upphört. Någon utvärdering av denna reform har tyvärr inte gjorts. Samtidigt som regeringen nu föreslår ökade kontrollmöjligheter i form av elektronisk övervakning anser vi att man borde ta ett helhetsgrepp kring stödet till unga. Vi anser att regeringen snarast bör se över hur reformen med särskilt kvalificerade kontaktpersoner genomförts i kommunerna.

4. Drogfrihet vid obevakade permissioner, punkt 4 (SD)

av Thoralf Alfsson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2010/11:Ju13 yrkande 2.

Ställningstagande

Jag anser det vara självklart att ungdomshemmen ska vara helt drogfria till skydd för och omsorg om de unga och deras anhöriga. Detta ger även ett ökat samhällsskydd och förhindrar återfall i brott. I dagsläget finns det risk att en hel del ungdomar är påverkade på ungdomshemmen på grund av obevakade permissioner och bristfälliga rutiner kring drogtestar, inte minst då det inte finns krav på drogfrihet för beviljande av permission. Tidigare missbruk av permission kan visserligen medföra indragna permissioner framöver. Detta är knappast att främja en gynnsam utveckling hos den unge och de övriga intagna då en sådan händelse bidrar till ökad oro och att de övriga intagnas tillfrisknande försenas. De nuvarande reglerna medför även att man utsätter de anställda för risker och fara genom våld och hot i samband med rus, vilket knappast bidrar till att yrket på sikt upplevs som särskilt attraktivt. Vi anser därför att alla permissioner ska vara helt och hållet övervakade för personer som inte konstaterats vara helt fria från beroende. Detta särskilt då det är bevisat att många ungdomar inte är mogna för en alltför tidig obevakad frihet och vid återkomsten far illa på ungdomshemmen, vilket inte är acceptabelt.

5. Framtagande av behandlingsplan, punkt 5 (SD)

av Thoralf Alfsson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2010/11:Ju13 yrkande 3.

Ställningstagande

Jag anser att den dömde har ett behov av en individuellt utformad verkställighetsplan men motsätter mig att planen ska tas fram i dialog med den dömde. Detta skulle lägga ett alltför stort ansvar på en ung människa som redan i dagsläget saknar mognad och kunskap om sitt eget tillstånd. Där emot anser jag att fakta kring den dömde bör hämtas in från familj, skola, socialtjänst, polis, läkare eller andra likvärdiga kontakter där en sammanställning av problematiken bör tas i beaktande då man formar verkställighetsplanen. Det är enligt min mening av största vikt att planen innehåller konkreta åtgärder som är individuellt anpassade.

6. Förbättrade kontrollmöjligheter, punkt 6 (S)

av Kerstin Haglö (S), Christer Adelsbo (S), Elin Lundgren (S), Anna Wallén (S), Mattias Jonsson (S) och Laila Olsen (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård såvitt avser 18 § och tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen proposition 2010/11:107 i denna del och motion 2010/11:Ju14 yrkande 3 och avslår motionerna 2010/11:Ju15 yrkande 2 och 2010/11:Ju16 yrkande 1.

Ställningstagande

Regeringen vill införa en möjlighet att använda elektronisk övervakning för att kontrollera att de villkor som ställts om var en dömd person ska befinna sig uppfylls. Det är ett verktyg som tidigare inte funnits för unga som vistas på särskilda ungdomshem. Elektronisk övervakning är en verkställighetsform som i princip upplevs som lika ingripande som verkställighet i anstalt. När det gäller återfallsrisken för dem som använder elektronisk övervakning visade Brottsförebyggande rådets utvärdering 2005 att metoden fungerade bättre för äldre än för yngre sett utifrån

andelen återfall. Tidigare holländska försök med elektronisk övervakning av unga lagöverträdare har lagts ned eftersom erfarenheterna inte var positiva. Bland annat visade försöket att den elektroniska övervakningen uppfattades som betungande både för ungdomarna och deras familjer. Det finns i dag bara spridda utvärderingar av hur elektronisk övervakning fungerar för unga lagöverträdare, och kunskapsläget är dåligt. Några analyser av effekterna av en sådan verksamhet finns inte i regeringens proposition, vilket måste anses vara en brist. Till detta ska tilläggas att den nya teknik som används genom gps-systemet torde innebära en betydligt intensivare övervakning än den stationära tekniken. En sådan övervakning ställer naturligtvis ännu högre krav på den som har denna typ av verkställighet. Frågor som uppkommer är vad en överträdelse egentligen innebär med ett sådant system och vilka effekter en överträdelse ska få. Några svar på dessa frågor finns inte i propositionen.

Elektronisk övervakning måste användas restriktivt, särskilt eftersom vi inte vet vilka effekter som elektronisk övervakning har på unga lagöverträdare. Regeringen har valt att inte införa elektronisk övervakning under en prövotid. Det menar vi är fel. Vi tycker med hänsyn till kunskapsläget och det faktum att tekniken inte är prövad att en försöksperiod på två år är lämplig. Vi menar även att det borde framgå att vårdnadshavarnas samtycke bör krävas om den unge ska vistas i sitt hem hos sina vårdnadshavare.

Vi är således beredda att acceptera elektronisk övervakning men anser att regeringen snarast bör återkomma med ett lagförslag som tillgodoser vad vi nu anfört.

7. Förbättrade kontrollmöjligheter, punkt 6 (MP, V)

av Lena Olsson (V) och Agneta Börjesson (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen antar regeringens förslag till 18 § lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård med den ändringen att andra stycket utgår. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2010/11:Ju15 yrkande 2 och 2010/11:Ju16 yrkande 1 och avslår proposition 2010/11:107 i denna del och motion 2010/11:Ju14 yrkande 3.

Ställningstagande

Intensivövervakning med elektronisk kontroll (s.k. fotboja) får enligt lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll beviljas en person som dömts till maximalt fem månaders fängelse och som i övrigt uppfyller vissa förutsättningar. Intensivövervakning är således en ersättning för fängelsestraff. Den som dömts till en påföljd som medför vård eller föreskrift om viss behandling, kan inte ersätta denna med s.k. fotboja. Vi

menar att detta tydligt pekar på att det är personer som dömts till fängelse för brott och som inte har ett särskilt vårdbehov som ska kunna ersätta kortare fängelsevistelse med fotboja. Vi är också positiva till detta. Det är dock inte rimligt att jämställa ungdomar inom slutna ungdomsvård med vuxna som dömts till fängelse, särskilt inte om man beaktar de särskilt höga krav som ställs för att en ung person (maximalt 21 år gammal) ska få dömas till en frihetsberövande påföljd och i synnerhet fängelse. I likhet med Socialstyrelsen anser vi att kontrollen över att den dömda följer uppställda villkor bättre kan utföras genom utvecklade personliga kontakter mellan den som avtjänar straffet och tjänstemän inom socialtjänsten och Statens institutionsstyrelse. Täta samtal och andra kontakter kan påverka den enskilde bättre än den s.k. fotbojan. Regeringen anför här att fotboja ska kunna användas exempelvis då personen fullgör praktiktjänstgöring under kontrollerade former. Vi menar att personlig kontroll under praktiktjänstgöringen och transporter till och från denna kan ha väsentligt bättre påverkan på den enskildes agerande än en fotboja. Ett införande av krav på fotboja riskerar också att ses som ytterligare ett straff för de unga. Först döms personen till slutna ungdomsvård, sedan får personen dessutom bära fotboja. Sammanfattningsvis anser vi att unga som dömts till slutna ungdomsvård inte ska tvingas bära fotboja och att regeringens förslag i denna del bör avslås.

8. Nya provtagningsmetoder, punkt 7 (S, MP, V)

av Kerstin Haglö (S), Christer Adelsbo (S), Elin Lundgren (S), Anna Wallén (S), Lena Olsson (V), Mattias Jonsson (S), Agneta Börjesson (MP) och Laila Olsen (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen

1. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård såvitt avser att nuvarande 18 a § ska betecknas 17 a § samt avslår regeringens förslag i samma lagförslag såvitt avser ny lydelse av 17 a §,
2. avslår regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall,
3. avslår regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Därmed bifaller riksdagen motionerna 2010/11:Ju14 yrkande 4, 2010/11:Ju15 yrkandena 1, 3 och 4 samt 2010/11:Ju16 yrkande 2 och avslår proposition 2010/11:107 i denna del.

Ställningstagande

Regeringen föreslår i propositionen att Statens institutionsstyrelse ska ges möjlighet att använda sig av två nya provtagningsmetoder vid drogkontroll: svett- och salivprov. Socialstyrelsen avstyrker emellertid förslaget i sitt remissvar med motiveringen att metoderna inte är tillräckligt vetenskapligt utprovade och utvärderade. Vi delar Socialstyrelsens slutsatser om att provresultat genom drogtestar är integritetskänsliga uppgifter och att felaktiga svar kan få stora konsekvenser för den enskilde. Det är viktigt att påpeka att det rör sig om ungdomar och att förtroendefulla relationer betyder mycket i behandlingen av unga människor. Om provresultat innehöll en osäkerhet om deras egentliga värde, skulle det kunna innebära att unga blev misstänkta för droganvändande utan tillräckligt stark grund. Detta kan undergräva arbetet med att behandla dessa ungdomar. Provresultat kan även ge falska bilder om att allt står rätt till fast så inte är fallet. Vi anser därför att regeringens förslag om nya drogkontroller genom svett- och salivprov ska avslås.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2010/11:107 Förbättrad utslussning från slutna ungdomsvård:

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård,
2. lag om ändring i lagen (1998:870) om vård av missbrukare i vissa fall,
3. lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Följdmotionerna

2010/11:Ju13 av Margareta Sandstedt och Kent Ekeröth (båda SD):

1. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om obligatoriska konfrontationer mellan brottsoffer och gärningsmän i enlighet med vad som anförs i motionen.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om vikten av drogfrihet innan permission med elektronisk övervakning tillåts.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att behandlingsplaner och åtgärder helt ska tas fram genom myndigheternas försorg.

2010/11:Ju14 av Kerstin Haglö m.fl. (S):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att lyfta in vård- och skolperspektivet i samarbetet med Statens institutionsstyrelse.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om särskilt kvalificerade kontaktpersoner.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa en elektronisk kontroll under en försöksperiod på två år.
4. Riksdagen avslår förslaget om att införa drokkontroller genom saliv- och svettprov.

2010/11:Ju15 av Lena Olsson m.fl. (V):

1. Riksdagen avslår regeringens förslag om nya provtagningsmetoder för kontroll av narkotika, alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel enligt 17 a § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, förkortad LSU.
2. Riksdagen avslår regeringens förslag om användning av elektroniska hjälpmedel i nya 18 § näst sista stycket lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, förkortad LSU.
3. Riksdagen avslår regeringens förslag om nya provtagningsmetoder för kontroll av narkotika, alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel enligt nya 32 a § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.
4. Riksdagen avslår regeringens förslag om nya provtagningsmetoder för kontroll av narkotika, alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel enligt nya 17 a § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

2010/11:Ju16 av Maria Ferm m.fl. (MP):

1. Riksdagen avslår regeringens förslag om att använda elektroniska hjälpmedel i nya 18 § näst sista stycket lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, förkortad LSU.
2. Riksdagen avslår regeringens förslag om skyldighet att lämna utandnings-, saliv- eller svettprov i LSU, lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård

dels att nuvarande 18 a § ska betecknas 17 a §,

dels att 3, 18 och 22 §§ samt nya 17 a § ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas två nya paragrafer, 18 a och 18 b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Statens institutionsstyrelse ansvarar för verkställigheten. Verkställigheten *skall* planläggas och genomföras *i nära samarbete* med socialnämnden i den dömdes hemort.

18 a §

Den dömda är, om inte annat *föranleds* av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning lämna blod-, urin- eller *utandningsprov* för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, *sådana* medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller *sådana medel* som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, om det kan misstänkas att den dömda är påverkad av något sådant medel.

Föreslagen lydelse

3 §

Statens institutionsstyrelse ansvarar för verkställigheten. Verkställigheten *ska* planläggas och genomföras *efter samråd* med socialnämnden i den dömdes hemort. *En individuellt utformad verkställighetsplan ska upprättas för den dömda.*

17 a §¹

Den dömda är, om inte annat *motiveras* av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning lämna blod-, urin-, *utandnings-, saliv- eller svettprov* för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, *sådant* medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller *sådan vara* som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, om det kan misstänkas att den dömda är påverkad av något sådant medel *eller någon sådan vara.*

18 §

Den dömda *skall* tillåtas att vistas utanför det särskilda ungdomshemmet i den utsträckning

Den dömda *ska* tillåtas att vistas utanför det särskilda ungdomshemmet i den utsträckning som

¹ Senaste lydelse av tidigare 18 a § 2007:1314.

som kravet på samhällsskydd medger, om det bedöms lämpligt för att främja hans anpassning i samhället eller det *annars* finns särskilda skäl. *Därvid skall de villkor ställas som kan anses nödvändiga.*

kravet på samhällsskydd medger, om det bedöms lämpligt för att främja hans *eller hennes* anpassning i samhället eller det finns *andra* särskilda skäl. *Ett tillstånd att vistas utanför det särskilda ungdomshemmet ska förenas med de villkor som behövs.*

Vid vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet får elektroniska hjälpmedel användas för att kontrollera villkor som ställts om var den dömda ska befinna sig.

Tid för vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet enligt första stycket *skall* räknas in i verkställighetstiden.

Tid för vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet enligt första stycket *ska* räknas in i verkställighetstiden.

18 a §

Under den senare delen av verkställigheten ska den dömda genom konkreta åtgärder förberedas för ett liv i frihet.

18 b §

En kontroll- eller tvångsåtgärd enligt denna lag får användas endast om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden.

22 §

Beslut enligt denna lag fattas av Statens institutionsstyrelse. I frågor som avses i 14 och 18 §§ *skall samråd ske med socialnämnden i den dömdes hemort om det inte är uppenbart obehövt.*

Beslut *i frågor* enligt denna lag gäller omedelbart, om inte något annat förordnas.

Beslut enligt denna lag fattas av Statens institutionsstyrelse. I frågor som avses i 14 och 18 §§ *ska Statens institutionsstyrelse höra socialnämnden i den dömdes hemort om det inte är uppenbart obehövt.*

Beslut enligt denna lag gäller omedelbart, om inte något annat förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 augusti 2011.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall

Härigenom föreskrivs att 32 a § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Den intagne är, om inte annat *föranleds* av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning lämna blod-, urin- eller *utandningsprov* för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, *sådana* medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller *sådana medel* som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, om det kan misstänkas att den intagne är påverkad av något sådant medel.

Föreslagen lydelse

32 a §¹

Den intagne är, om inte annat *motiveras* av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning lämna blod-, urin-, *utandnings-, saliv-* eller *svettprov* för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, *sådant* medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller *sådan vara* som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, om det kan misstänkas att den intagne är påverkad av något sådant medel *eller någon sådan vara*.

Denna lag träder i kraft den 1 augusti 2011.

¹ Senaste lydelse 2005:467.

3 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Härigenom föreskrivs att 17 a § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Den intagne är, om inte annat *föranleds* av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning lämna blod-, urin- eller *utandningsprov* för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, *sådana* medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller *sådana medel* som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, om det kan misstänkas att den intagne är påverkad av något sådant medel.

Föreslagen lydelse

17 a §¹

Den intagne är, om inte annat *motiveras* av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning lämna blod-, urin-, *utandnings-, saliv-* eller *svettprov* för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, *sådant* medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller *sådan vara* som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, om det kan misstänkas att den intagne är påverkad av något sådant medel *eller någon sådan vara*.

Denna lag träder i kraft den 1 augusti 2011.

¹ Senaste lydelse 2007:1312.

BILAGA 3

Socialutskottets yttrande
2010/11:SoU4y

Förbättrad utslussning från sluten ungdomsvård

Till justitieutskottet

Justitieutskottet beslutade den 12 april 2011 att ge socialutskottet möjlighet att yttra sig över proposition 2010/11:107 Förbättrad utslussning från sluten ungdomsvård samt de motioner som kunde komma att väckas med anledning av propositionen.

Socialutskottet begränsar yttrandet till att avse avsnitt 5.1 i propositionen samt de frågor som tas upp i motionerna Ju14 (S) yrkandena 1 och 2 samt Ju13 (SD) yrkande 3.

Utskottets överväganden

Propositionen

Regeringen konstaterar i propositionen att ungdomar som döms till påföljden slutna ungdomsvård har gjort sig skyldiga till mycket allvarlig brottslighet. Påföljden avtjänas vid särskilda ungdomshem och är lägst 14 dagar och högst fyra år. Enligt regeringen är övergången från ungdomshem till ett liv i frihet en kritisk period då risken för återfall i brott är hög. Regeringen konstaterar vidare att verkställighetsplaneringen och utslusningsarbetet har brister, bl.a. upprättas en fjärdedel av behandlingsplanerna utan socialtjänstens medverkan och cirka en tredjedel av de dömda saknar planerad utslusning. För att åtgärda vissa brister inom verksamhetsplanering och utslusningsarbete när det gäller särskilda ungdomshem föreslår regeringen ett antal åtgärder som ska förbättra verkställigheten och öka möjligheterna till successiv utslusning under kontrollerade former.

Regeringen föreslår att det i lag regleras att en individuellt utformad verkställighetsplan ska upprättas för den dömda. Så långt som det är möjligt ska planen tas fram i dialog med den dömda. Förutom behandlingsbehov ska även t.ex. utbildning och boende planläggas. Det är Statens institutionsstyrelse som ska planlägga och genomföra verkställigheten efter samråd med socialtjänsten på den dömdes hemort. Statens institutionsstyrelses ansvar för hela verkställigheten tydliggörs. Samtidigt betonar regeringen att en väl planerad och genomförd verkställighet förutsätter ett nära samarbete mellan institutionsstyrelsen och socialtjänsten, särskilt för att säkerställa att de åtgärder som vidtagits under verkställigheten kan fortsätta efter frigivningen. Den dömda ska under den senare delen av verkställigheten förberedas för ett liv i frihet genom konkreta åtgärder. Enligt regeringen bör det i normalfallet innebära att det under utslusningen görs någon form av kvalificerad insats utanför det särskilda ungdomshemmet. Förberedelserna kan röra olika områden, t.ex. utbildning, praktik, bostad eller fritidsaktiviteter.

Ändringarna, som huvudsakligen görs i lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård, föreslås träda i kraft den 1 augusti 2011.

Motionerna

I motion 2010/11:Ju14 av Kerstin Haglö m.fl. (S) begärs tillkännagivanden om att även lyfta in vård- och skolperspektivet i Statens institutionsstyrelses samverkan med andra myndigheter (yrkande 1) samt om en översyn av hur systemet med särskilt kvalificerade kontaktpersoner genomförts i kommunerna (yrkande 2). Mot bakgrund av att många av de ungdomar som

tas om hand inom den slutna ungdomsvården mår psykiskt dåligt, har missbruksproblem eller har behov av fortsatta studier, anser motionärerna att samarbetet med hälso- och sjukvården samt skolan behöver utvecklas.

I motion 2010/11:Ju13 av Margareta Sandstedt och Kent Ekeroth (SD) begärs i yrkande 3 ett tillkännagivande om att behandlingsplaner och åtgärder helt ska tas fram genom myndigheternas försorg och inte genom en dialog med den dömda.

Socialutskottets ställningstagande

Vid socialutskottets sammanträde den 28 april 2011 redogjorde generaldirektör Ewa Persson Göransson, Statens institutionsstyrelse, för myndighetens verksamhet bl.a. när det gäller ungdomar som döms till slutna ungdomsvård.

Förslagen i proposition 2010/11:107 syftar till att förbättra förutsättningarna för Statens institutionsstyrelse att bedriva ett strukturerat, intensifierat och kontrollerat utslussningsarbete för ungdomar som döms till slutna ungdomsvård. Socialutskottet ställer sig bakom förslagen om att verkställighetsplanen ska vara individuellt utformad och att Statens institutionsstyrelse ska planlägga och genomföra verkställigheten efter samråd med socialtjänsten på den dömdes hemort. Härigenom ökar enligt socialutskottets mening möjligheterna till successiv utslussning under kontrollerade former, och man säkerställer att de åtgärder som vidtagits under verkställigheten kan fortsätta efter frigivningen. Socialutskottet anser således att propositionen i dessa delar bör tillstyrkas.

När det gäller ett motionsyrkande om att samarbetet med skolan samt hälso- och sjukvården behöver utvecklas konstaterar socialutskottet att den dömda, enligt regeringens förslag till 18 a § lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård, ska förberedas för ett liv i frihet genom konkreta åtgärder. I propositionen (s. 16) anges utbildning som ett exempel på en sådan konkret åtgärd som kan komma i fråga. När det gäller Statens institutionsstyrelsens samverkan med hälso- och sjukvården vill socialutskottet understryka vikten av att en sådan samverkan fungerar väl. Statens institutionsstyrelsens ansvar för att tillgodose de dömdas behov av stöd och vårdinsatser begränsas emellertid av den s.k. normaliseringsprincipen, som innebär att det är de ordinarie myndigheterna som primärt ansvarar för de dömdas behov av t.ex. hälso- och sjukvård. I detta fall är det således sjukvårdshuvudmännen som har det primära ansvaret för hälso- och sjukvård när det gäller de ungdomar som döms till slutna ungdomsvård. Av de skäl som nu har anförts bör motion Ju14 (S) yrkande 1 avstyrkas.

Systemet med särskilt kvalificerade kontaktpersoner enligt 3 kap. 6 § socialtjänstlagen (2001:453) har gällt sedan den 1 januari 2007. Mot bakgrund av den relativt korta tid som systemet varit i kraft anser socialutskot-

tet inte att riksdagen bör ta något initiativ till en översyn. Socialutskottet utgår från att regeringen noga följer utvecklingen på området. Motion Ju14 (S) yrkande 2 bör därför avstyrkas.

Socialutskottet delar regeringens bedömning att verkställighetsplanen, så långt som det är möjligt, ska tas fram i dialog med den dömde. Motion Ju13 (SD) yrkande 3 bör därför avstyrkas.

Stockholm den 3 maj 2011

På socialutskottets vägnar

Kenneth Johansson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Kenneth Johansson (C), Lena Hallengren (S), Mats Gerdau (M), Jan R Andersson (M), Christer Engelhardt (S), Margareta B Kjellin (M), Ann Arleklo (S), Isabella Jernbeck (M), Lennart Axelsson (S), Barbro Westerholm (FP), Catharina Bråkenhielm (S), Gunnar Sandberg (S), Anders W Jonsson (C), Anders Andersson (KD), Per Ramhorn (SD), Eva Olofsson (V) och Magnus Ehren-crona (MP).

Avvikande meningar

1. Förbättrad utslussning från slutna ungdomsvård (S, MP, V)

Lena Hallengren (S), Christer Engelhardt (S), Ann Arleklo (S), Lennart Axelsson (S), Catharina Bråkenhielm (S), Gunnar Sandberg (S), Eva Olofsson (V) och Magnus Ehrencrona (MP) anför:

Vi välkomnar och ställer oss bakom en lagreglering om en individuellt utformad verkställighetsplan som även betonar att det krävs ett nära samarbete med socialtjänsten. Vi anser emellertid att man även behöver utveckla samarbetet med sjuk- och hälsovården eftersom många av de ungdomar som finns inom den slutna ungdomsvården mår psykiskt dåligt eller har missbruksproblem. Barn- och ungdomspsykiatri har i detta sammanhang en viktig roll både under den tid som den unge befinner sig i ungdomsvården och under tiden därefter. Vi menar att det är viktigt att regeringen lyfter in vårdperspektivet och ser till att samarbetet stärks även på detta område.

Vi anser att det även finns ett stort behov av att lyfta in skolan i samarbetet. Många av de unga som slussas ut återkommer till skolan och har ett stort behov av fortsatta studier. Vi menar att regeringen på ett bättre sätt måste fundera på hur skolan ska vara med i samarbetet.

Avsikten med reformen med särskilt kvalificerade kontaktpersoner var att tillgodose ungas behov av särskilt stöd och vägledning för att motverka risken för missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende. Vi anser att dessa kontaktpersoner skulle kunna vara särskilt behjälpliga när det gäller unga som behöver stöd och kontakt och som befinner sig i verkställighet av slutna ungdomsvård. Vi konstaterar i detta sammanhang att det ännu inte har gjorts någon utvärdering av reformen. Samtidigt som regeringen genom förslagen i propositionen skapar ökade kontrollmöjligheter i form av elektronisk övervakning anser vi att man borde ta ett helhetsgrepp kring stödet till unga. Vi anser att regeringen snarast bör se över hur reformen med särskilt kvalificerade kontaktpersoner genomförs i kommunerna.

Med det anförda anser vi att motion Ju14 (S) yrkandena 1 och 2 bör tillstyrkas.

2. Förbättrad utslussning från slutna ungdomsvård (SD)

Per Ramhorn (SD) anför:

Jag anser att den dömda har ett behov av en individuellt utformad verkställighetsplan men motsätter mig att planen ska tas fram i dialog med den dömda. Detta skulle lägga ett alltför stort ansvar på en ung människa som saknar mognad och kunskap om sitt eget tillstånd. Däremot anser jag att fakta kring den dömda bör hämtas in från familj, skola, socialtjänst, polis,

läkare eller andra likvärdiga kontakter där en sammanställning av problematiken bör tas i beaktande då man formar verkställighetsplanen. Det är enligt min mening av största vikt att planen innehåller konkreta åtgärder som är individuellt anpassade. Jag anser således att motion Ju13 (SD) yrkande 3 bör tillstyrkas.